

ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆ/CIVIL PROCEDURE/ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕСС

<https://doi.org/10.59546/18290744-2024.1-3-35>

ՄԱՐԻԱՄ ՄԱՆՈՒԿՅԱՆ
*Իրավագիտության մագիստրոս,
ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան*

MARIAM MANUKYAN
*Master of Law,
Member of the RA Chamber of Advocates, Advocate*

МАРИАМ МАНУКЯН
*Магистр права,
Член палаты адвокатов РА, адвокат*

**ՀՀ ՎԵՐԱՔՆՆԻՉ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆԻ
ՀԱՅԵՑՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆ ԻՐ ԼԻԱԶՈՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ ԿԻՐԱՌԵԼԻՍ
ՄԱՍ 1. «ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԿԱՐԱԳԻՐ, ՀԱՅԵՑՈՂՈՒԹՅԱՆ
ՇՐՋԱՆԱԿՆԵՐԸ ԵՎ ԴՐԱ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ»**

**JURISDICTION OF THE RA CIVIL COURT OF APPEAL IN THE
EXERCISE OF ITS POWERS PART 1. “GENERAL DESCRIPTION, SCOPE
OF DISCRETION AND ITS CHARACTERISTICS”**

**ЮРИСДИКЦИЯ ГРАЖДАНСКОГО АПЕЛЛЯЦИОННОГО СУДА РА ПРИ
ОСУЩЕСТВЛЕНИИ СВОИХ ПОЛНОМОЧИЙ.
ЧАСТЬ 1. «ОБЩЕЕ ОПИСАНИЕ, РАМКИ УСМОТРЕНИЯ И ЕЕ
ХАРАКТЕРИСТИКИ»**

Ներածություն

Դատական համակարգի յուրաքանչյուր ատյան օժտված է միայն իրեն հատուկ խնդիրների և գործառույթների որոշակի շրջանակով:

Դատական համակարգի յուրաքանչյուր ատյանի անկախության, գործառութային տարբերության սահմանադրական կարգավորումների համատեքստում էական է յուրաքանչյուր դատական ատյանի կողմից իր լիազորությունների ճիշտ կիրառումն այնպես, որ չխաթարվեն

վերոնշյալ սկզբունքները: Նշվածը հատկապես վերաբերում է վերաքննիչ դատարանի կողմից առաջին ատյանի դատարանի դատական ակտերի վերանայման արդյունքում լիազորությունների կիրառմանը:

Սույն հոդվածի շրջանակում փորձ է արված պատասխանել հետևյալ իրավական հարցադրումներին՝

1. Արդյո՞ք ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի հայեցողությունը բացարձակ է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով (այսուհետ՝ նաև ՔԴՕ) սահմանված վճռի դեմ ներկայացված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքով կիրառման ենթակա լիազորությունների ընտրության հարցում, այն պարագայում, երբ գործի փաստական հանգամանքների համատեքստում կարող է (առկա է իրավական հնարավորություն) կիրառվել կոնկրետ լիազորություն:

2. Արդյո՞ք ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը չպետք է ունենա ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված վճռի դեմ ներկայացված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքով կիրառման ենթակա իր լիազորություններից կոնկրետ մեկի ընտրությունը պատճառաբանելու/հիմնավորելու օրենսդրական պարտականություն և/կամ արդյո՞ք ներկայումս ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանը չունի նման օրենսդրական պարտականություն:

Հոդվածի շրջանակում ներկայացվում են մի շարք դատական նախադեպեր, որոնց լույսի ներքո քննարկման առարկա են դառնում վերոգրյալ հարցադրումները:

Յուրաքանչյուր պետական մարմին իր առջև դրված խնդիրների լիարժեք իրականացման համար օրենսդրորեն օժտված է որոշակի լիազորություններով, որոնք առավելագույնս արտահայտում են այդ մարմնի գործունեության հիմնական ուղղությունները: Վերաքննիչ դատարանի լիազորություններն առաջին հերթին պայմանավորված են վերջինիս առջև դրված խնդիրներով, որոնք դրսևորվում են ինչպես դատական համակարգի ընդհանուր գործառույթների իրականացմամբ, այնպես էլ՝ միայն վերաքննիչ ատյանի գործունեությանը բնորոշ առանձնահատկություններով¹:

Վերաքննիչ դատարանի լիազորություններն իրավաբանական գրականության մեջ տարբեր կերպ են բնորոշվում: Մի դեպքում վերաքննիչ ատյանի լիազորությունների տակ նկատի են ունենում վերաքննության կարգով դատական ակտի վերանայման արդյունքում իրականացվող՝ վերաքննիչ դատարանի իրավունքների և պարտականությունների ամբողջությունը², մեկ այլ դեպքում դրանք բնորոշվում են որպես գործին մասնակցող անձանց վերաքննիչ բողոքներով առաջին ատյանի դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ չմտած դատական ակտերի վերանայման կապակցությամբ օրենքով սահմանված դատավարական գործողություններ կատարելուն ուղղված վերաքննիչ դատարանի իրավունքների համակցություն³:

Հիմնական հետազոտություն

Այսպես՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 380-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-8-րդ կետերում Օրենսգիրքը մատնանշում է ՀՀ վերաքննիչ դատարանի կոնկրետ լիազորու-

¹ Տե՛ս Հովհաննիսյան Վ. Վ., Վերաքննության կարգով դատական ակտերի վերանայման հիմնախնդիրները քաղաքացիական դատավարությունում, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2013, էջ 265:

² Տե՛ս Гражданское процессуальное право: Учебник / Под ред. М. С. Шакарян, М., 2004, էջ 395:

³ Տե՛ս Арбитражный процесс: Учебник для юридических вузов и факультетов / Под ред. М. К. Треушниковой, В. М. Шерстюка, М., 2001, էջեր 353-354; Караваева Е. В., Вопросы апелляционного производства в гражданском процессе, Дисс. ... к.ю.н., Саратов, 2005, էջ 140:

թյուններ⁴:

Հարկ ենք համարում անդրադառնալ վերոգրյալ լիազորություններից որոշների բովանդակությանը:

Այսպես՝ վճռի դեմ ներկայացված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքով Վերաքննիչ դատարանը 1) մերժում է վերաքննիչ բողոքը՝ վճիռը թողնելով անփոփոխ, կամ 2) այն դեպքում, երբ Վերաքննիչ դատարանը մերժում է վերաքննիչ բողոքը, սակայն դատարանի կայացրած վճիռը թերի կամ սխալ է հիմնավորված կամ պատճառաբանված, Վերաքննիչ դատարանը հիմնավորում կամ պատճառաբանում է անփոփոխ թողնված վճիռը:

Վերը նշված իրավանորմի շրջանակում ամրագրված են **Վերաքննիչ դատարանի երկու հիքնություն, սակայն փոխկապակցված լիազորություններ**, այն է՝

- վերաքննիչ բողոքն անհիմն լինելու դեպքում՝ Վերաքննիչ դատարանի կողմից բողոքը մերժելու և բողոքարկված դատական ակտն անփոփոխ թողնելու լիազորությունը,

- գործն ըստ էության ճիշտ լուծող դատական ակտը թերի կամ սխալ պատճառաբանված կամ հիմնավորված լինելու դեպքում՝ Վերաքննիչ դատարանի կողմից այն լրացուցիչ պատճառաբանելու կամ հիմնավորելու լիազորություն⁵:

Պետք է նշել, որ վերաքննիչ բողոքը մերժելու և բողոքարկված դատական ակտն անփոփոխ թողնելու լիազորության կիրառման արդյունքում Վերաքննիչ դատարանի մոտ առաջանում է իր **որոշումը հիմնավորելու պարտականություն**: Իրավաբանական գրականության մեջ տեղ գտած կարծիքների համաձայն՝ բողոքը մերժելու և բողոքարկված դատական ակտն անփոփոխ թողնելու լիազորությունը կիրառելիս վերադաս դատարանը պարտավոր է իր **որոշման մեջ մատնանշել այն հիմնավորումները** և շարժառիթները, որոնց հիման վրա բողոքի փաստարկները ճանաչվում են չհիմնավորված և դատական ակտի բեկանման համար հիմք չհանդիսացող⁶: Այսպիսով՝ վերադաս դատարանը, կիրառելով սույն լիազորությունը, իր որոշմամբ հաստատում է բողոքարկված դատական ակտի օրինականությունն ու հիմնավորվածությունը⁷: Ընդ որում, քննարկվող լիազորության կիրառման դեպքում Վերաքննիչ դատարանի **որոշման հիմնավորումը** ենթադրում է ոչ թե բողոքարկված վճռում պարունակվող փաստարկների կրկնություն և դրա օրինականության և հիմնավորվածության պարզ վերահաստատում, այլ բողոքի բոլոր հիմքերին և հիմնավորումներին կատարված հստակ անդրադարձ և բողոքի փաստարկների հերքում: Ասվածը համահունչ է ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի կողմից բազմիցս արտահայտած դիրքորոշմանն առ այն, որ Վերաքննիչ դատարանը բողոքը քննելիս պարտադիր պետք է անդրադառնա վերաքննիչ բողոքի բոլոր հիմքերին և հիմնավորումներին⁸:

Այսինքն, արձանագրում ենք, որ սույն լիազորության պարագայում Վերաքննիչ դա-

⁴ ՀՕ-110-Ն, Ընդունման ամսաթիվը՝ 09.02.2018, Ուժի մեջ մտնելու ամսաթիվը՝ 09.04.2018, ինկորպորացիա՝ ԱԺ, 23.12.2022:

⁵ Սույն լիազորության բուն բովանդակությունն ու էությունը բացահայտել ենք «Ստորադաս դատարանի դատական ակտերի թերի կամ սխալ պատճառաբանված կամ հիմնավորված լինելու գնահատման չափանիշները» վերտառությամբ գիտական հոդվածում:

⁶ Տե՛ս, օրինակ, Гражданское процессуальное право России / Под ред. П.В. Алексия, Н.Д. Амаглобели. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: «ЮНИТИ-ДАНА», 2007, էջ 335; Гражданский процесс: Учебник / Под ред. А. Г. Коваленко, А. А. Мохова, П. М. Филиппова, М.: «ИНФРА-М», 2008, էջ 268:

⁷ Տե՛ս Гражданский процесс России: Учебник / Под ред. М.А. Вилкут, - М.: «Юристъ», 2005, էջ 218:

⁸ Տե՛ս ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2010 թ. մայիսի 27-ի որոշումը՝ թիվ ԵԷԴ/0871/02/09 քաղաքացիական գործով, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2011 թ. հուլիսի 1-ի որոշումը՝ թիվ ԼԴ/0365/02/09 քաղաքացիական գործով, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2012 թ. մարտի 23-ի որոշումը՝ թիվ ԵԱՆԴ/1097/02/10 քաղաքացիական գործով և ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2012 թ. մարտի 23-ի որոշումը՝ թիվ ԳԴ4/0092/02/11 քաղաքացիական գործով:

տարանն ունի որոշումը հիմնավորելու պարտականություն, բայց ոչ որոշմամբ կիրառված լիազորության ընտրությունը հիմնավորելու պարտականություն: Չնայած, գտնում ենք, որ իրավական դոկտրինի և Վերաքննիչ դատարանի վերոնշյալ պարտականության լայն մեկնաբանման պարագայում կստացվի, որ Վերաքննիչ դատարանը պետք է հիմնավորի ոչ միայն՝ ինչո՞ւ է եկել նման եզրահանգման (որոշման հիմնավորում), այլև ինչո՞ւ է ընտրել հատկապես այդ լիազորությունը (լիազորության ընտրության հիմնավորում), քանի որ Վերաքննիչ դատարանի որոշման մեջ նաև լիազորության ընտրության հարցն է քննարկման ենթակա:

Ըստ էության, կարծում ենք՝ Վերաքննիչ դատարանի այս լիազորության նպատակն է ապահովել գործի ողջամիտ ժամկետում քննությունը, կանխել գործի քննության անհարկի ձգձգումներն ու դատական շրջապտույտը: Վերաքննիչ դատարանի քննարկվող լիազորությունն ուղղակիորեն պայմանավորված է ողջամիտ ժամկետում գործը քննելու պահանջով և ուղղված է գործի շրջապտույտի կանխմանը: Այսինքն՝ այս դրույթը Վերաքննիչ դատարանին լիազորում է իր իրավասության սահմաններում, եթե դա իրավականորեն հնարավոր է, դատական ակտի վերաքննության արդյունքում վերացնել գործն ըստ էության լուծող դատական ակտի թերությունները՝ դրանով իսկ կանխելով գործի քննության անհարկի ձգձգումներն ու շրջապտույտը: **Չնայած վերոգրյալի՝ Վերաքննիչ դատարանը, գործերի գերակշիռ մեծամասնության դեպքում, գործն ուղարկում է ստորադաս դատարան նոր քննության, այսինքն գործի շրջապտույտ է տեղի ունենում: Ընդ որում՝ առանց պատճառաբանելու՝ ինչո՞ւ՝ Վերաքննիչ դատարանը չընտրեց վերոգրյալ լիազորությունը և ընտրեց գործը նոր քննության ուղարկելու լիազորությունը: Հենց սա է խնդիր առաջացնում իրավական պրակտիկայում, քանի որ ոչ բողոքաբերի, ոչ էլ հակառակորդ կողմի մոտ, չկա որևէ ուղենիշ՝ վերաքննիչ բողոքի արդյունքն ինչպիսին կլինի: Ավելին՝ Վերաքննիչ դատարանի որոշման բովանդակությանը ծանոթանալուց հետո, կողմերի մոտ տրամաբանական հարց է առաջանում՝ ինչո՞ւ է կիրառվել հենց այս լիազորությունը, եթե կարելի էր առավել արդյունավետ և կարճ ընթացք ենթադրող լիազորություն կիրառել:**

Հարկ ենք համարում անդրադառնալ նաև Վերաքննիչ դատարանի հետևյալ լիազորությանը նույնպես՝

3) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն **բավարարում է** վերաքննիչ բողոքը, համապատասխանաբար՝ ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն **բեկանելով վճիռը**: Բեկանված մասով գործն ուղարկվում է համապատասխան ստորադաս դատարան **նոր քննության**՝ սահմանելով նոր քննության ծավալը: Չբեկանված մասով վճիռը մտնում է օրինական ուժի մեջ:

4) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն **բեկանում և փոփոխում է վճիռը**՝ առաջին ատյանի դատարանի հետազոտած ապացույցների հիման վրա հաստատելով նոր փաստ կամ չհաստատված համարելով դատարանի հաստատած փաստը, եթե դա բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից:

5) ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն **բեկանում և փոփոխում է վճիռը**, եթե Առաջին ատյանի դատարանի հաստատած փաստական հանգամանքները հնարավորություն են տալիս կայացնելու նման ակտ, և եթե դա բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից՝ բողոքարկված և չբեկանված մասով վճիռը թողնելով անփոփոխ: Չբեկանված մասով վճիռը մտնում է օրինական ուժի մեջ:

Այսպես՝ վճռի դեմ ներկայացված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքով Վերաքննիչ դատարանը վերոգրյալ լիազորությունների պարագայում նախ պետք է կիրառի վերաքննիչ բողոքն ամբողջությամբ կամ մասնակի բավարարելու լիազորությունը, որն անմիջականորեն

կապված է և որից կախված է Վերաքննիչ դատարանի լիազորությունների մյուս բաղադրիչների կիրառությունը, այնուհետև **կամ** համապատասխանաբար ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն բեկանի վճիռը **և** բեկանված մասով գործն ուղարկի համապատասխան ստորադաս դատարան **նոր քննության՝** սահմանելով նոր քննության ծավալը, **կամ** բեկանի **և փոփոխի** վճիռը **և առաջին ատյանի դատարանի հետազոտած ապացույցների հիման վրա** հաստատի նոր փաստ կամ չհաստատված համարի դատարանի հաստատած փաստը, **կամ էլ՝** բեկանի **և փոփոխի** վճիռը, եթե Առաջին ատյանի դատարանի հաստատած փաստական հանգամանքները հնարավորություն են տալիս կայացնելու նման ակտ **և** բողոքարկված և չբեկանված մասով վճիռը թողնի անփոփոխ:

Վերաքննիչ դատարանի՝ վճիռը համապատասխան մասով բեկանելու և համապատասխան մասով ստորադաս դատարան նոր քննության ուղարկելու լիազորությունն, ըստ էության, Վերաքննիչ դատարանը կիրառում է այն պարագայում, երբ վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները հիմնավոր են և պատճառաբանված, բայց ստորադաս դատարանում բաց է մնացել որոշակի փաստի, հանգամանքի քննությունը, որը պարտադիր է գործով արդարացի դատական ակտ կայացնելու համար:

Հատկանշական է, որ ՀՀ Վճռաբեկ դատարանն այս առթիվ գտել է, որ՝ «... վերադաս արյանի կողմից գործը նոր քննության ուղարկելու լիազորության էությունից բխում է, որ գործում առկա ապացույցները բավարար չեն որևէ փաստի հաստատման կամ չհաստատման համարելու համար, հակառակ պարագայում վերադաս արյանը կկիրառեր ստորադաս դատարանի դատական ակտը բեկանելու և փոփոխելու լիազորությունը: Ընդ որում, Վճռաբեկ դատարանն ընդգծել է, որ գործի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող հանգամանքների առկայությունը կամ բացակայությունը պարզելու համար գործում առկա ապացույցների անբավարարության պատճառաբանությամբ գործը նոր քննության ուղարկելը պայմանավորված է ստորադաս դատարանի կողմից թույլ տրված խախտումներով, հակառակ պարագայում, երբ անհրաժեշտ ապացույցների բացակայությունը պայմանավորված է գործին մասնակցող անձանց կողմից իրենց վրա դրված փաստերի ապացուցման պարտականությունը ոչ պարզաճ կատարելու հանգամանքով, ապա նման պայմաններում չի կարող կիրառվել գործը նոր քննության ուղարկելու լիազորությունը, քանի որ այդպիսի իրավիճակներում բացասական հետևանքները կրում է այդ փաստի ապացուցման պարտականությունը կրող անձը:

... Այսպիսով՝ Վճռաբեկ դատարանը փաստել է, որ վերադաս դատարանի կողմից բողոքի բավարարման արդյունքում գործի նոր քննության փուլն ուղղված է գործի նախորդ քննության ընթացքում թույլ տրված նյութաիրավական կամ դատավարական խախտումները վերացնելուն»⁹:

Բայց, եթե ՀՀ ՔԴՕ 380-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ և 5-րդ կետերով սահմանված լիազորություններն ընտրելու ինչ-որ չափանիշներ են առաջադրում (եթե դա բխում է արդարադատության արդյունավետության շահերից, կամ եթե Առաջին ատյանի դատարանի հաստատած փաստական հանգամանքները հնարավորություն են տալիս կայացնելու նման ակտ, կամ եթե Առաջին ատյանի դատարանի հետազոտած ապացույցներն են դա թույլ տալիս), սույն պարագայում (գործը նոր քննության ուղարկելու) նույնիսկ այդ անորոշ չափանիշներն առկա չեն: Չնայած, պետք է արձանագրել, որ վերոգրյալը (լիազորության ընտրության չափանիշների բացակայությունը) առավելապես վերաբերում է գործը նոր քննության ամբողջ ծավալով

⁹ Տե՛ս ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 29.10.2021թ. թիվ ԱՎԴ/2827/02/17 քաղաքացիական գործով կայացված որոշումը:

ուղարկելու դեպքերին, քանի որ հակառակ դեպքում, գործն ուղարկվում է նոր քննության բեկանված մասով, ուստի դա հենց լիազորության ընտրության չափանիշ կարող ենք համարել:

Այսինքն, կարող ենք եզրակացնել, որ գրեթե յուրաքանչյուր գործով, երբ վերաքննիչ բողոքը ենթակա է բավարարման, Վերաքննիչ դատարանը կարող է գործն ուղարկել նոր քննության կոնկրետ փաստի մասով կամ ամբողջ գործի ծավալով՝ խթանելով գործի շրջապտույտը և, հնարավոր է նաև՝ խախտելով գործի ողջամիտ ժամկետում քննության սկզբունքը: **Եվ այս ամբողջի համատեքստում Վերաքննիչ դատարանը չունի ուղղակի պարտականություն մանրամասն պատճառաբանելու՝ ինչո՞ւ է ընտրել հենց այդ լիազորությունը, նույնիսկ, ըստ էության, պարտականություն չունի հիմնավորելու նոր քննության ուղարկելու ծավալը:** Այսինքն, ինչո՞ւ է գործն ուղարկվում ամբողջ և ոչ կոնկրետ փաստի ծավալով:

Փաստում ենք նաև, որ Վերաքննիչ դատարանը չունի ուղղակի պարտականություն գոնե հիմնավորելու՝ ինչու է գործն ուղարկում ստորադաս դատարան կոնկրետ ծավալով կամ, հատկապես, ամբողջ ծավալով:

Հետաքրքրական է, որ երբ Վերաքննիչ դատարանը կիրառում է վերոգրյալ լիազորությունը, այն, ընդհանուր առմամբ, բողոքաբերի համար հանդիսանում է բարենպաստ կամ մասամբ բարենպաստ դատական ակտ, քանի որ ներկայացված վերաքննիչ բողոքը ամբողջությամբ կամ մասամբ բավարարվել է, բայց, ըստ մեզ, բովանդակային առումով, կոնկրետ փաստական հանգամանքների համատեքստում, նման որոշումը կարող է հանդիսանալ էական վտանգներ պարունակող դատական ակտ հենց բողոքաբեր կողմի համար և հանդիսանալ անբարենպաստ դատական ակտ: Նշվածի համատեքստում առանցքային նշանակություն են ստանում վերաքննիչ բողոքի պահանջը և Վերաքննիչ դատարանի կողմից ՀՀ ՔԴՕ 379-րդ հոդվածի 3-րդ մասը կիրառված լինել/չլինելու հանգամանքը:

Ընդ որում՝ ցանկանում ենք ուշադրություն հրավիրել նաև այն հանգամանքի վրա, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 360-րդ հոդվածի 4-րդ մասով սահմանվում է, որ անձը կարող է վերաքննիչ բողոք ներկայացնել դատական ակտի՝ **միայն իր համար անբարենպաստ մասի դեմ**, բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի, իսկ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 389-րդ հոդվածի 4-րդ մասը սահմանում է, որ անձը կարող է վճռաբեկ բողոք բերել դատական ակտի՝ միայն իր համար անբարենպաստ մասի դեմ: Նկատենք, որ եթե օրենսդիրը վերաքննիչ բողոքի դեպքում օգտագործել է «բացառությամբ օրենքով նախատեսված դեպքերի» արտահայտությունը, ապա վճռաբեկ բողոք ներկայացնելու դեպքում բացարձակ իմպերատիվ նորմի հետ գործ ունենք: «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքի 9-րդ հոդվածի 10-րդ մասի գ. կետով սահմանվում է միայն վճռի պատճառաբանական մասի դեմ ներկայացվող բողոքների համար նախատեսված պետական տուրքը՝ դրան համապատասխան նախատեսելով Վերաքննիչ դատարանի հետևյալ լիազորություն՝ «բավարարում է վերաքննիչ բողոքը՝ փոփոխելով վճռի պատճառաբանական մասը՝ առանց անդրադառնալու դրա եզրափակիչ մասին»:

Ստացվում է, որ անձը կարող է բողոքարկել ստորադաս դատարանի դատական ակտը միայն իր համար անբարենպաստ մասով, կամ էլ՝ բողոքարկել դատական ակտի պատճառաբանական մասն՝ առանց անդրադառնալու եզրափակիչ մասին, **մինչդեռ, կարծում ենք, որ գործին մասնակցող անձը, իսկ, օրենքով նախատեսված դեպքերում նաև գործին մասնակից չդարձված անձինք, պետք է ունենան հնարավորություն բողոքարկելու նաև դատարանի կողմից ընտրված լիազորության ընտրության հանգամանքը, որն անմիջականորեն կազդի դատական ակտի եզրափակիչ մասի վրա:**

ՀՀ ՔԴՕ 381-րդ հոդվածի 2-րդ և 5-րդ մասերի և ՀՀ ՔԴՕ 379-րդ հոդվածի համակարգային վերլուծությունից հանգում ենք այն հետևությանը, որ որոշման կայացման համար էական և առանցքային նշանակություն ունեն վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները, վկայակոչված փաստերը, ինչպես նաև համապատասխան փաստերը վերաքննիչ բողոքում վիճարկված լինելու հանգամանքը: Տրամաբանական հարց է առաջնում. արդյո՞ք վերաքննիչ դատարանի հայեցողությունը բացարձակ է լիազորություն ընտրելու հարցում, երբ դատարանը սահմանափակված է վերաքննիչ բողոքի հիմք, հիմնավորումներով: Ավելի մանրամասն՝ արդյո՞ք վերաքննիչ դատարանը կարող է կիրառել իր ցանկացած լիազորություն, եթե վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումներն այդ հնարավորությունը չեն տալիս: Պատասխանը միանշանակ և պարզ է, ընդ որում, եթե անգամ վերաքննիչ դատարանը, ելնելով արդարադատության շահից, կայացնի որոշում, որով կվերանայվեն փաստեր և հանգամանքներ, որոնք վերաքննիչ բողոքում վկայակոչված և/կամ վիճարկված չեն, ապա ռեալ հնարավորություն է ստեղծվում բողոքով պատասխանողի կողմից վճարելիության կարգով որոշումը բեկանելու: Ստացվում է, որ, եթե անգամ վերաքննիչ դատարանը «մեծ ցանկություն» ունենա վճիռը բեկանելու և այն փոփոխելու լիազորություն կիրառել օրինակ, չի ունենա դրա օրենսդրական հնարավորությունը, եթե վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները բավարար չլինեն կամ վերաքննիչ բողոքով վիճարկված չլինեն համապատասխան փաստերը:

Ամեն դեպքում, վերաքննիչ դատարանը սեփական լիազորության ընտրությունը պետք է պատճառաբանի՝ ելնելով նաև վերաքննիչ բողոքի հիմք, հիմնավորումներից: Այսինքն, նշելով համապատասխան հիմքերն ու հիմնավորումները, օրենսդրական դրույթները, դրանց հիման վրա կատարված եզրահանգումները ու վերլուծությունը, պատճառաբանի՝ ինչու՞ է վերաքննիչ դատարանը կիրառել կոնկրետ այդ լիազորությունը:

Հակառակ դեպքում, իրապես վտանգվում, որոշ դեպքերում նաև խախտվում է, անձի՝ գործի ողջամիտ ժամկետում քննության իրավունքը:

Վերոնշյալի վառ օրինակ է թիվ ՍՆԴ/0050/02/20 քաղաքացիական գործի շրջանակում վերաքննիչ դատարանի 2022 թվականի մարտի 18-ին հրապարակված որոշումը և Թիվ ԵԴ/19766/02/18 քաղաքացիական գործով վերաքննիչ դատարանի 2022 թվականի հոկտեմբերի 31-ին հրապարակված որոշումը:

Սույն համատեքստում էական է դառնում նաև վերաքննիչ բողոք կազմելու պրոֆեսիոնալիզմի անհրաժեշտությունը, որից ելնելով՝ արդեն վերաքննիչ դատարանը բավարար հայեցողության հնարավորություն կունենա լիազորության ընտրության հարցում: **Անհրաժեշտ է, որ բողոքաբերը նախ վերաքննիչ դատարանին տա օրենսդրական հնարավորությունը իր համար նպաստավոր, բարենպաստ որոշում կայացնելու, իր համար նպաստավոր լիազորություն կիրառելու, այնուհետև պահանջի վերաքննիչ դատարանից՝ հիմնավորելու իր լիազորության ընտրությունը:**

Անդրադառնալով վերաքննիչ դատարանի լիազորության ընտրությունը հիմնավորելու հարցին՝ թվում է՝ ինչ-որ չափանիշներ են առաջադրում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 381-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ կետի դ. ենթարկետը, 3-րդ և 4-րդ կետերը (արդարադատության արդյունավետության շահի առկայություն), դրանք են՝

5. Որոշման պատճառաբանական մասը պետք է պարունակի՝

2) եզրահանգում՝ վերաքննիչ բողոքի յուրաքանչյուր հիմքի վերաբերյալ, մասնավորապես պատասխանելով հետևյալ հարցերին.

դ. բողոքը հիմնավոր լինելու դեպքում արդյո՞ք վերաքննիչ բողոքում նշված՝ դատարանի

թույլ տված նյութական կամ դատավարական իրավունքի խախտումը հանդիսանում է դատական ակտի բեկանման հիմք, թե ոչ՝ պատճառաբանելով համապատասխան դիրքորոշումը:

3) բողոքը հիմնավոր լինելու դեպքում արդյոք վերաքննիչ բողոքում նշված՝ դատարանի թույլ տված նյութական կամ դատավար քննության ծավալը կամ նշում այն մասին, որ գործը պետք է քննվի ամբողջ ծավալով:

4) սույն օրենսգրքի 380-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կամ 5-րդ կետով նախատեսված լիազորությունը կիրառելու դեպքում՝ արդարադատության արդյունավետության շահի առկայության վերաբերյալ հիմնավորումները:

Գրեթե նույն իրավիճակն ունենք Վճռաբեկ դատարանի որոշման պարագայում՝ մասնավորապես՝ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 406-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 5-րդ և 8-րդ կետերով սահմանված իրավակարգավորումների հաշվառմամբ:

Երբ Վերաքննիչ դատարանը եզրահանգում է, որ դատական ակտը բեկանելու հիմք առկա է, պետք է արդեն ընտրություն կատարի իր լիազորություններին համապատասխանաբար բեկանման որ լիազորությունն է կիրառելի, քանի որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 380-րդ և 405-րդ հոդվածները (Վերաքննիչ և Վճռաբեկ դատարանների լիազորությունների հոդվածներ) նախատեսում են բեկանել և փոփոխելու, բեկանել և նոր քննության ուղարկելու, բեկանել և կարճելու լիազորություններ, և առանձնահատուկ փաստում ենք, որ օրենսդիրն օգտագործել է «և» համադասական շաղկապը, իսկ «Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին» ՀՀ օրենքի 16-րդ հոդվածի 1-ին մասի 1-ին կետի համաձայն՝ 1. Նորմատիվ իրավական ակտում նորմի կիրառման համար թվարկված բոլոր պայմանների առկայությունը պարտադիր է, եթե իրավական ակտում՝

1) նշված նորմի կիրառումը պայմանավորված է միայն «և» կամ «ու» շաղկապով բաժանված պայմաններով:

Եզրակացություն

Ստացվում է, որ Վերաքննիչ դատարանը նախ պետք է հիմնավորի՝ ինչու է դատական ակտը ենթակա բեկանման, ապա ինչու է այն ենթակա, օրինակ, փոփոխման կամ գործը նոր քննության ուղարկման, քանի որ այդ երկու լիազորությունները փոխկապակցված և միմյանցից կախված լիազորություններ են: Նույն կերպ, Վերաքննիչ դատարանը գործը նոր քննության ուղարկելիս, պետք է նշի գործի նոր քննության ծավալը կամ նշում կատարի այն մասին, որ գործը պետք է քննվի ամբողջ ծավալով, իսկ դատական ակտը բեկանելիս և փոփոխելիս կամ բեկանելիս և կարճելիս՝ արդյունավետության շահի առկայության վերաբերյալ հիմնավորումներ ներկայացնի:

Հետևաբար՝ կարող ենք եզրահանգել, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 381-րդ հոդվածի 5-րդ մասի 2-րդ, 3-րդ և 4-րդ կետերը և վերաբերելի այլ նորմեր կարող են մեկնաբանվել առավել լայն և նշանակել, որ Վերաքննիչ դատարանն իր լիազորությունների գերակշիռ մեծամասնությունը կիրառելիս պետք է նշի այն շարժառիթները/հիմքերը/նյութական և դատավարական նորմերի խախտումները, վերաքննիչ բողոքի հիմքերն ու հիմնավորումները, որոնցից ելնելով/որոնցով պայմանավորված չի համաձայնել այդ ակտը կայացրած դատարանի հետևությունների հետ և կիրառում են բեկանման լիազորությունը՝ այդպիսով պատճառաբանելով/հիմնավորելով՝ ինչու՞ է կիրառում հենց այդ լիազորությունը և ինչու կիրառման ենթակա չեն մյուս լիազորությունները: Ի դեպ, կարծում ենք, որ ասվածը լիարժեքորեն տարածվում է դատարանի բոլոր լիազորությունների վրա: Ստացվում է, որ պետք է հիմնավորվի՝ ինչու՞ է (ինչ շարժառիթներով է) Դատարանը ընտրում բեկանման լիա-

գորությունը և ինչու՞ է գործը բեկանելուց հետո ուղարկում նոր քննության և ոչ թե փոփոխում կայացված դատական ակտը, ինչու՞ է նոր քննության ուղարկում ամբողջ ծավալով և ոչ՝ որոշակի ծավալով: Չնայած վերոգրյալի արձանագրում ենք, որ սույն նորմը կարող է մեկնաբանվել նաև այլ կերպ, այն է՝ Վերաքննիչ դատարանը պետք է նշի այն շարժառիթները, որոնցով պայմանավորված համաձայն չէ դատական ակտը կայացրած դատարանի հետևությունների հետ, այսինքն միայն նշվի՝ ինչու է բեկանվում դատական ակտը և ոչ թե՝ ինչու բեկանվում և փոփոխվում կամ բեկանվում և ուղարկվում նոր քննության և այլն, ինչը, կարծում ենք, օրենսդրի տրամաբանությունից և արդարադատության շահից չի ելնում:

Ուստի, առկա են մեկնաբանման լայն և նեղ եղանակներ, հետևաբար կարծում ենք, որ Վերաքննիչ դատարանի որոշման մեջ տեղ գտած վկայակոչված դրույթները պետք է լայն մեկնաբանել և դիտարկել նաև որպես լիազորության ընտրության հիմնավորելու/պատճառաբանելու պարտականություն:

Հիմք ընդունելով ամբողջ վերոգրյալը՝ գտնում ենք, որ Վերաքննիչ դատարանն ունի սահմանված պարտականություն՝ յուրաքանչյուր որոշման մեջ նշելու՝ ինչու է կիրառել հենց այդ լիազորությունը և այդ պարտականությունը սահմանված է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 381-րդ հոդվածի շրջանակում, որը պետք է լայն մեկնաբանել: Այսինքն, հաշվի առնելով, որ Վերաքննիչ դատարանն իր յուրաքանչյուր որոշում կայացնելիս ղեկավարվում է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 381-րդ հոդվածով, գտնում ենք, որ այն պետք է լայն մեկնաբանել և չդիտարկել, որ Վերաքննիչ դատարանը պետք է միայն հիմնավորի՝ ինչու է եկել նման եզրահանգման և ինչու է կայացրել հենց այդ որոշում, այլև պետք է պատճառաբանի/հիմնավորի՝ ինչու է այդ հիմնավորման համատեքստում ընտրում այս լիազորությունը և ոչ՝ մյուսը: Այսպիսով՝ որոշակի զսպվածություն/սահմանափակում կդրսևորվի Վերաքննիչ դատարանի հայեցողության նկատմամբ, ավելին՝ որոշակի պրակտիկայի ձևավորման արդյունքում, Վերաքննիչ դատարանի լիազորության ընտրության հարցն առավել կանխատեսելի կդառնա, որպիսի պայմաններում որոշակիության խնդիր այլևս չի առաջանա կամ, գոնե, հնարավորինս կզսպվի:

Ամփոփագիր: Գիտական հետազոտության շրջանակներում ուսումնասիրվել է ՀՀ վերաքննիչ քաղաքացիական դատարանի (այսուհետ նաև՝ Վերաքննիչ դատարան) հայեցողության սահմանները ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով (այսուհետ նաև՝ ՔԴՕ) սահմանված վճռի դեմ ներկայացված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքով կիրառման ենթակա լիազորությունների ընտրության հարցում, այն պարագայում, երբ գործի փաստական հանգամանքների համատեքստում կարող է (առկա է իրավական հնարավորություն) կիրառվել կոնկրետ լիազորություն, ինչպես նաև՝ Վերաքննիչ դատարանի՝ նշված լիազորությունների ընտրության հիմնավորման/պատճառաբանման օրենսդրական պարտականության առկայության հարցերը:

Հետազոտության արդիականությունը պայմանավորված է զարգացող իրավական պրակտիկայով (թիվ ՍՆԴ/0050/02/20 քաղ. գործի շրջանակներում Վերաքննիչ դատարանի 18.03.22 թ. որոշումը և թիվ ԵԴ/19766/02/18 քաղ. գործով Վերաքննիչ դատարանի 31.10.22 թ. որոշումը), Վերաքննիչ դատարանի լիազորությունների բազմազանությամբ և դրանց բովանդակության խրթինությամբ:

Սույն աշխատության հիմնական նպատակներն են՝

- համակարգային վերլուծության արդյունքում վեր հանել ՀՀ վերաքննիչ դատարանի լիազորությունների ընտրության չափանիշներն ու դրանց առանձնահատկությունները,
- Իրականացնել իրավական վերլուծություն՝ բացահայտելով Վերաքննիչ դատարանի պարտականությունը՝ հիմնավորելու սեփական լիազորության ընտրությունը, որի հիմքով դատական ակտը ենթակա կլինի բողոքարկման:

- ՀՀ օրենսդրության կոնկրետ հոդվածների լայն և նեղ մեկնաբանությունների ներկայացումը, դրանց բացահայտումն ու հիմնավորումը:
- Իրավական անորոշության հաղթահարմանն ուղղված մեկնաբանությունների վերհանումն ու հիմնավորումը,
- Անձի՝ ողջամիտ ժամկետում գործի քննության և արդար դատաքննության իրավունքների ապահովմանն ուղղված առաջարկությունների ներկայացումը:

Գիտական աշխատության խնդիրներ են պատասխանել հետևյալ հարցերին՝

1. Արդյո՞ք ՀՀ վերաքննիչ դատարանի հայեցողությունը բացարձակ է ՀՀ ՔԴՕ սահմանված վճռի դեմ ներկայացված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքով կիրառման ենթակա լիազորությունների ընտրության հարցում, այն պարագայում, երբ գործի փաստական հանգամանքների համատեքստում կարող է (առկա է իրավական հնարավորություն) կիրառվել կոնկրետ լիազորություն:

2. Արդյո՞ք ՀՀ վերաքննիչ դատարանը չպետք է ունենա ՀՀ ՔԴՕ-ով սահմանված վճռի դեմ ներկայացված վերաքննիչ բողոքի քննության արդյունքով կիրառման ենթակա իր լիազորություններից կոնկրետ մեկի ընտրությունը պատճառաբանելու/հիմնավորելու օրենսդրական պարտականություն և/կամ արդյո՞ք ներկայումս ՀՀ վերաքննիչ դատարանը չունի նման օրենսդրական պարտականություն:

Annotation. Within the framework of scientific research, it was studied whether the discretion of the RA Civil Appellate Court is absolute in the selection of powers, if, taking into account the factual circumstances of the case, it is possible (there is a legal possibility) to choose specific powers, and also the RA Civil Appellate Court should not have a legal obligation to motivate/justify the choice of any of their powers, or does the RA Civil Court of Appeal currently have such a legal obligation?

The relevance of the research is determined by the developing legal practice (the decision of the Court of Appeal dated 18.03.22 within the framework of the civil case No. SND/0050/02/20 and the decision of the Court of Appeal dated 31.10.22 in the civil case No. ED/19766/02/18) and the Court of Appeal with the diversity of powers and the complexity of their content.

The main goals of this work are:

- as a result of the legal analysis, highlight the criteria for the selection of powers of the RA Court of Appeals and their peculiarities,
- Conduct a legal analysis, identifying the duty of the Court of Appeals to justify its choice of authority, on the basis of which the judicial act will be subject to appeal.
- Presentation of broad and narrow interpretations of specific articles of RA Legislation, their identification and justification.
- Raising and justifying comments aimed at overcoming legal uncertainty,
- Submission of recommendations aimed at securing the rights of a person to a case investigation and a fair trial within a reasonable period of time.

Problems of the scientific paper answered the following questions:

1. Is the discretion of the Court of Appeals of the Republic of Armenia absolute in the matter of the selection of powers defined by the Civil Procedure Code of the Republic of Armenia, in the event that a specific power may be applied (there is a legal possibility) in the context of the factual circumstances of the case?

2. Shouldn't the RA Court of Appeals have a legislative duty to justify the choice of its powers to be exercised as a result of the examination of the appeal filed against the judgment defined by the RA Civil Procedure Code and/or does the RA Court of Appeals not currently have such a legislative duty?

Аннотация. В рамках научного исследования были изучены пределы судебного усмотрения, в частности Апелляционного гражданского суда РА (далее также Апелляционный суд), в вопросе выбора установленных Гражданским процессуальным кодексом РА (далее также УПК) полномочий, подлежащих применению по результатам рассмотрения апелляционного протеста, поданного на решение, в том случае, когда в контексте фактических

обстоятельств дела могут (если имеется правовая возможность) быть применены конкретные полномочия, а также вопросы наличия законодательной обязанности Апелляционного суда по аргументации/обоснованию выбора указанных полномочий.

Актуальность исследования обусловлена развитием юридической практики (решение Апелляционного суда № SND/0050/02/20 от 18.03.22 г. и решения в рамках гражданского дела № ED/19766/02/18 Апелляционного суда по гражданским делам от 31.10.22 г.), разнообразием полномочий Апелляционного суда и замысловатостью их содержания.

Основными целями данной работы являются:

- в результате системного анализа выявить критерии отбора полномочий Апелляционного суда РА и их особенности;
- провести правовой анализ, определив обязанность Апелляционного суда обосновать выбор собственных полномочий, на основании которых судебный акт будет подлежать обжалованию;
- представить широкое и узкое толкование конкретных статей Законодательства РА, выявить их и дать обоснование;
- выявить и обосновать комментарии, направленные на преодоление правовой неопределенности;
- представить предложения, направленные на обеспечение прав лица на рассмотрение дела и справедливое судебное разбирательство в разумные сроки.

Проблемы научной работы ответили на следующие вопросы:

1. является ли судебское усмотрение Апелляционного суда РА абсолютным в вопросе выбора установленных УПК РА полномочий, подлежащих применению по результатам рассмотрения апелляционной жалобы, поданной на решение в том случае, когда в контексте фактических обстоятельств дела могут (если имеется правовая возможность) быть применены конкретные полномочия;
2. Должен ли Апелляционный суд РА не иметь законодательной обязанности аргументировать/обосновывать выбор конкретного из своих полномочий, установленных УПК РА, и подлежащих применению по результатам рассмотрения апелляционной жалобы, поданной на решение, и/или не имеет ли в настоящее время Апелляционный суд РА такой законодательной обязанности.

Բանալի բառեր - Վերաքննիչ դատարան, լիազորություն, հայեցողություն, ընտրության հիմնավորում, օրենսդրական պարտականություն:

Keywords: Court of Appeals, authority, discretion, justification of choice, legislative duty.

Ключевые слова: апелляционный суд, полномочия, усмотрение, обоснование выбора, законодательная обязанность.

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

Նորմատիվ-իրավական

1. ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգիրք,
2. Նորմատիվ իրավական ակտերի մասին ՀՀ օրենք,
3. ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2010 թ. մայիսի 27-ի որոշումը՝ թիվ ԵԷԴ/0871/02/09 քաղաքացիական գործով, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2011 թ. հուլիսի 1-ի որոշումը՝ թիվ ԼԴ/0365/02/09 քաղաքացիական գործով, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2012 թ. մարտի 23-ի որոշումը՝ թիվ ԵԱՆԴ/1097/02/10 քաղաքացիական գործով և ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 2012 թ. մարտի 23-ի որոշումը՝ թիվ ԳԴ4/0092/02/11 քաղաքացիական գործով: ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի 29.10.2021 թ. թիվ ԱՎԴ/2827/02/17 քաղաքացիական գործով կայացված որոշումը:

Տեսական գրականություն

1. Грязева В. В., Апелляция в арбитражном процессе. Дисс. ... к.ю.н., Москва, 2005, էջ 133:
2. Հովհաննիսյան Վ. Վ., Վերաքննության կարգով դատական ակտերի վերանայման հիմնախնդիրները քաղաքացիական դատավարությունում, Եր., ԵՊՀ հրատ., 2013, էջ 268:
3. Гражданское процессуальное право России / Под ред. П.В. Алексия, Н.Д. Амаглобели. - 2-е изд., перераб. и доп. - М.: «ЮНИТИ-ДАНА», 2007, 335 էջ; Гражданский процесс: Учебник / Под ред. А.Г. Коваленко, А.А. Мохова, П.М. Филиппова. - М.: «ИНФРА-М», 2008, 268 էջ:

Ինտերնետային աղբյուրներ

1. www.arlis.am
2. www.datalex.am

Մանուկյան Մ. - Իրավագիտության մագիստրոս, ՀՀ փաստաբանների պալատի անդամ, փաստաբան, էլիասցե՝ MariamManukyan.Law@gmail.com:

Ներկայացվել է խմբագրություն 15.03.2024 թ., տրվել է գրախոսության 15.03.2024 թ., երաշխավորվել է ՀՀ վերաքննիչ հակակոռուպցիոն դատարանի դատավոր, Հայաստանում ֆրանսիական համալսարանի դասախոս, իրավագիտության թեկնածու Գ. Թորոսյանի կողմից, ընդունվել է տպագրության 15.04.2024 թ.: